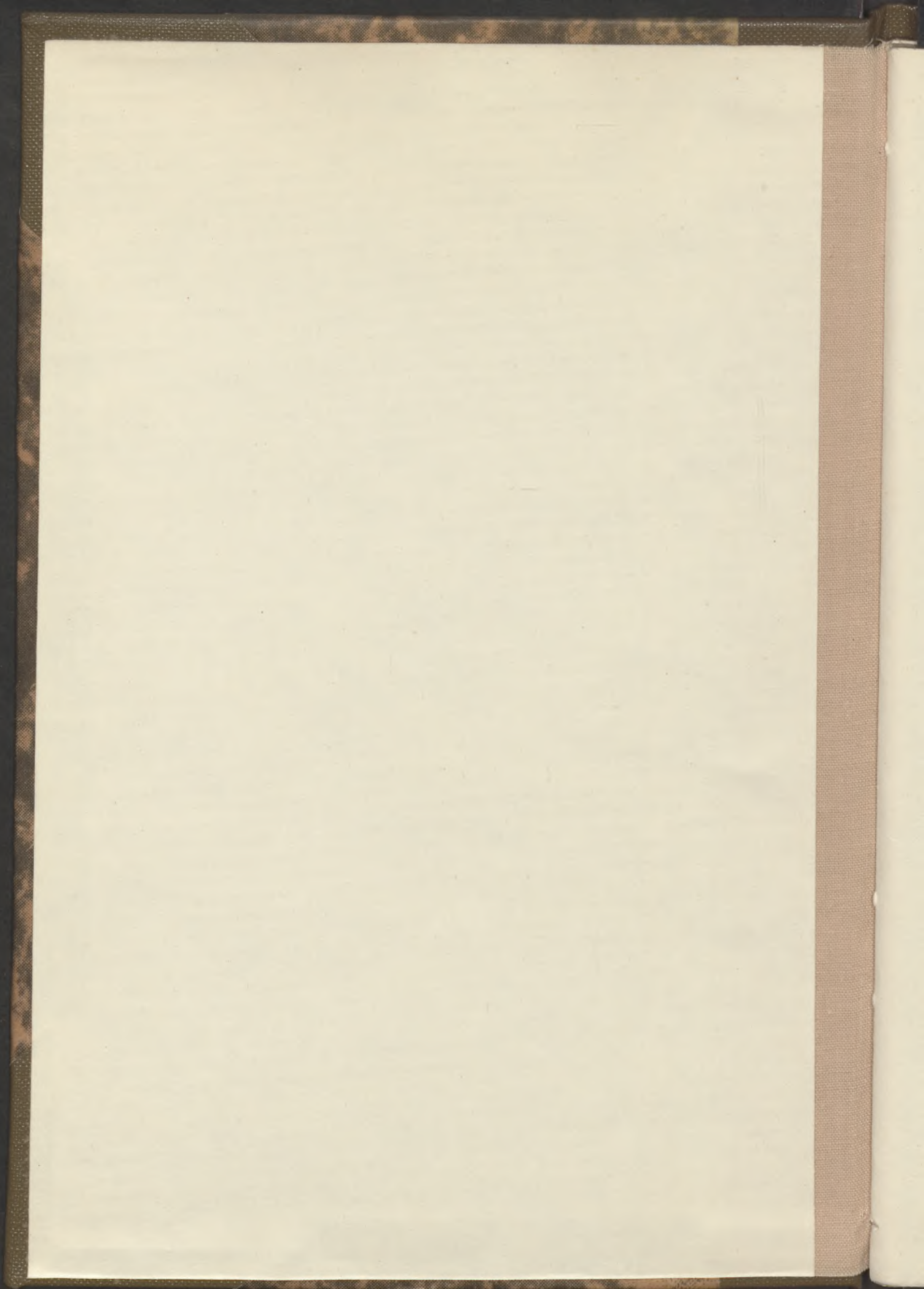
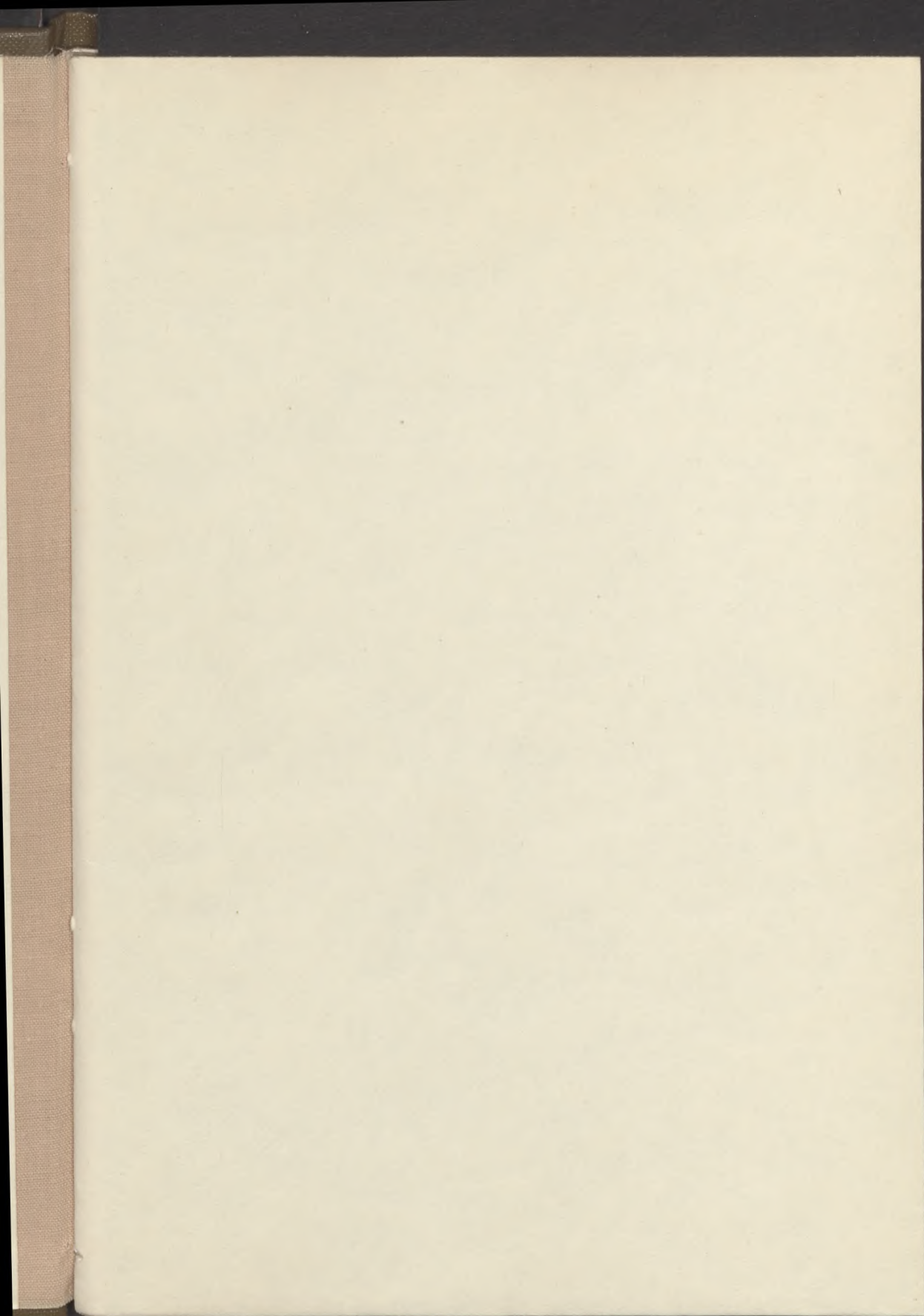
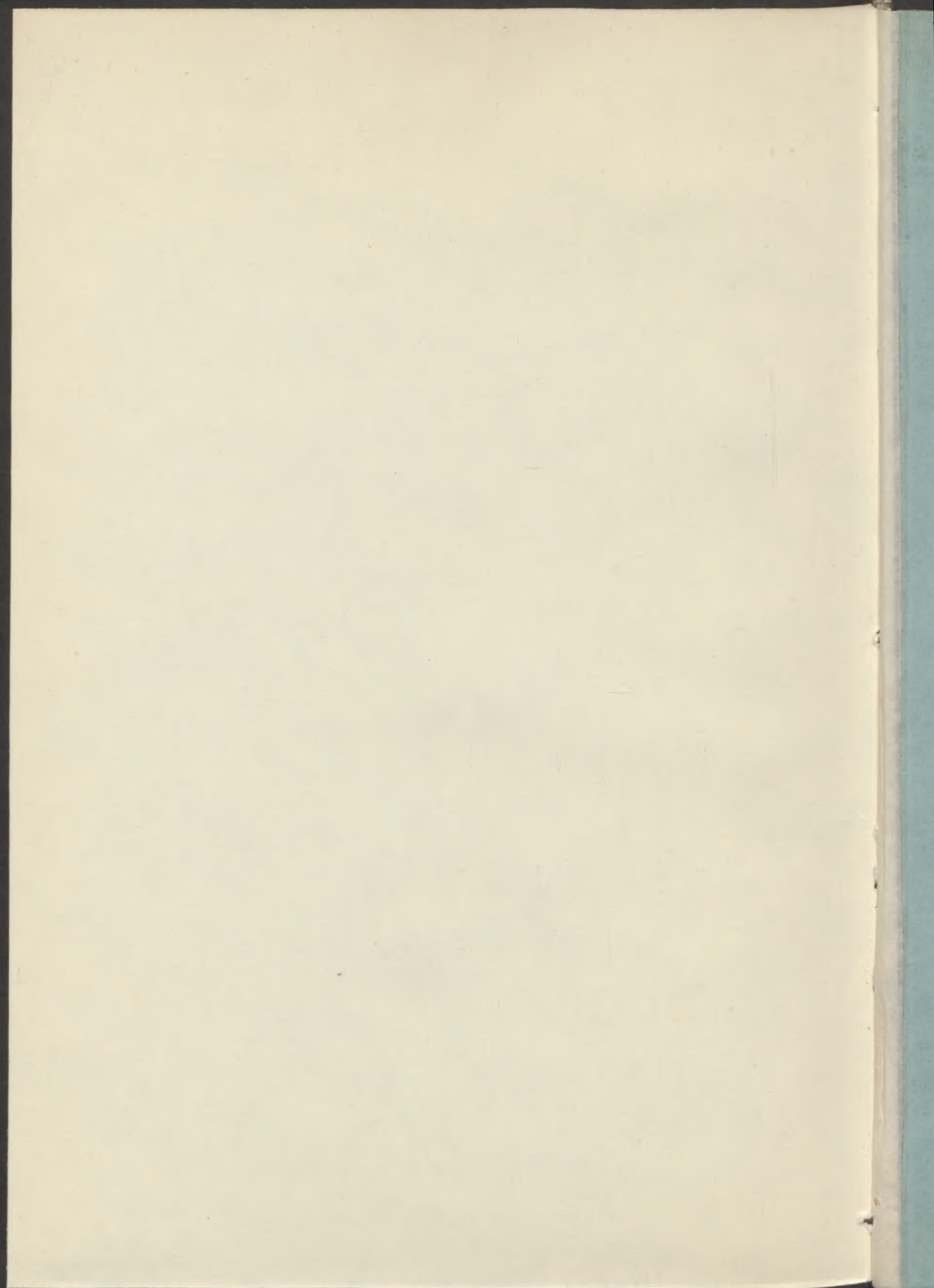

91.255

2

RECTORI SZÉKFOGLALÓ BESZÉDEK

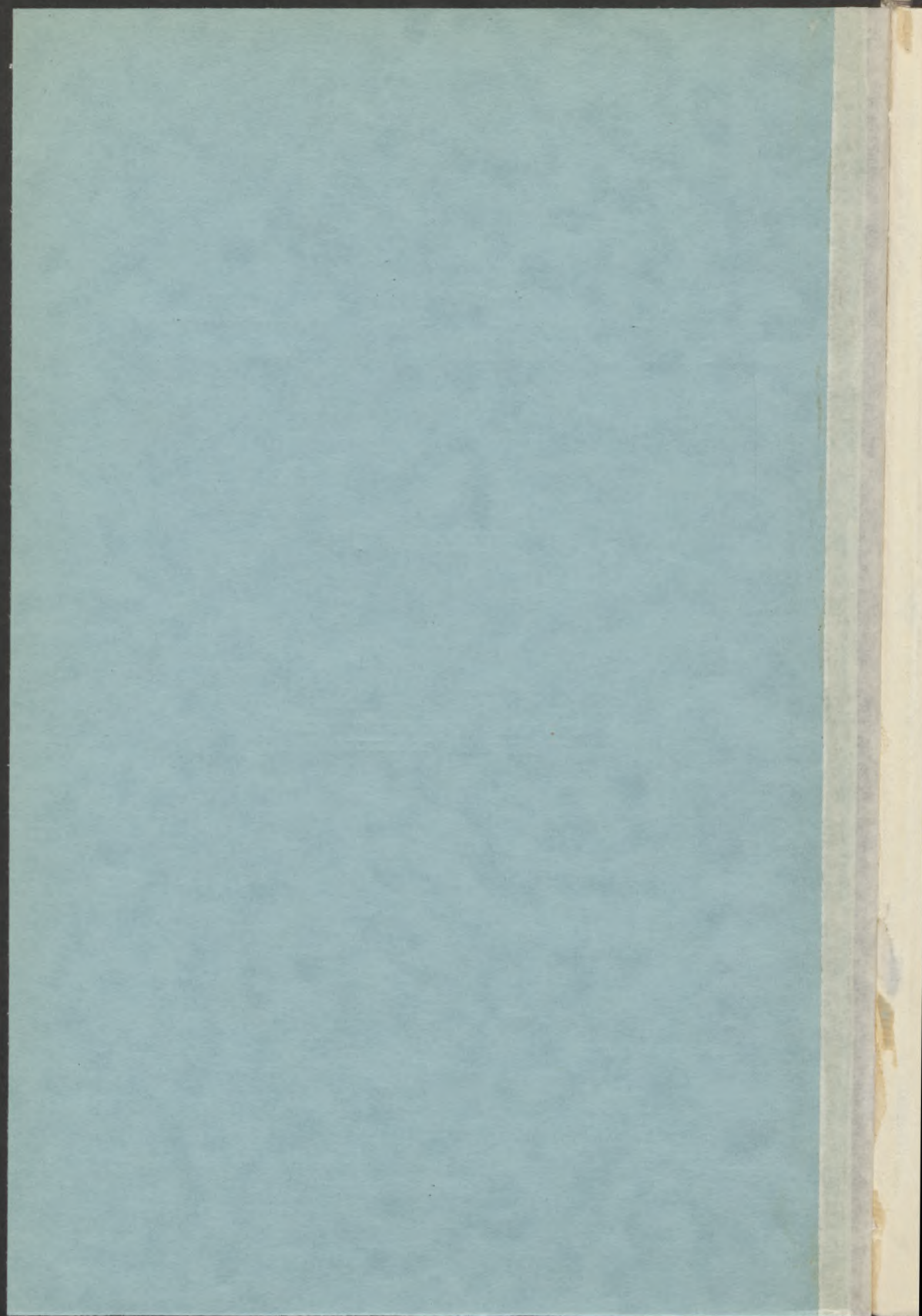
TARTOTTA
1939. ÉVI OKTÓBER HÓ 5-ÉN

Dr. HÜTTL TIVADAR
A DEBRECENI TISZA ISTVÁN-TUDOMÁNYEGYETEM
1939-40-IK TANÉVÉNEK RECTORA

DEBRECEN, 1939.

DEBRECENI M. KIR. TISZA ISTVÁN-TUDOMÁNYEGYETEMI NYOMDA.

RECTORI SZÉKFOGLALÓ BESZÉDEK

TARTOTTA
1939. ÉVI OKTÓBER HÓ 5-ÉN

Dr. HÜTTL TIVADAR
A DEBRECENI TISZA ISTVÁN-TUDOMÁNYEGYETEM
1939—40-IK TANÉVÉNEK RECTORA

DEBRECEN, 1939.

DEBRECENI M. KIR. TISZA ISTVÁN-TUDOMÁNYEGYETEMI NYOMDA.

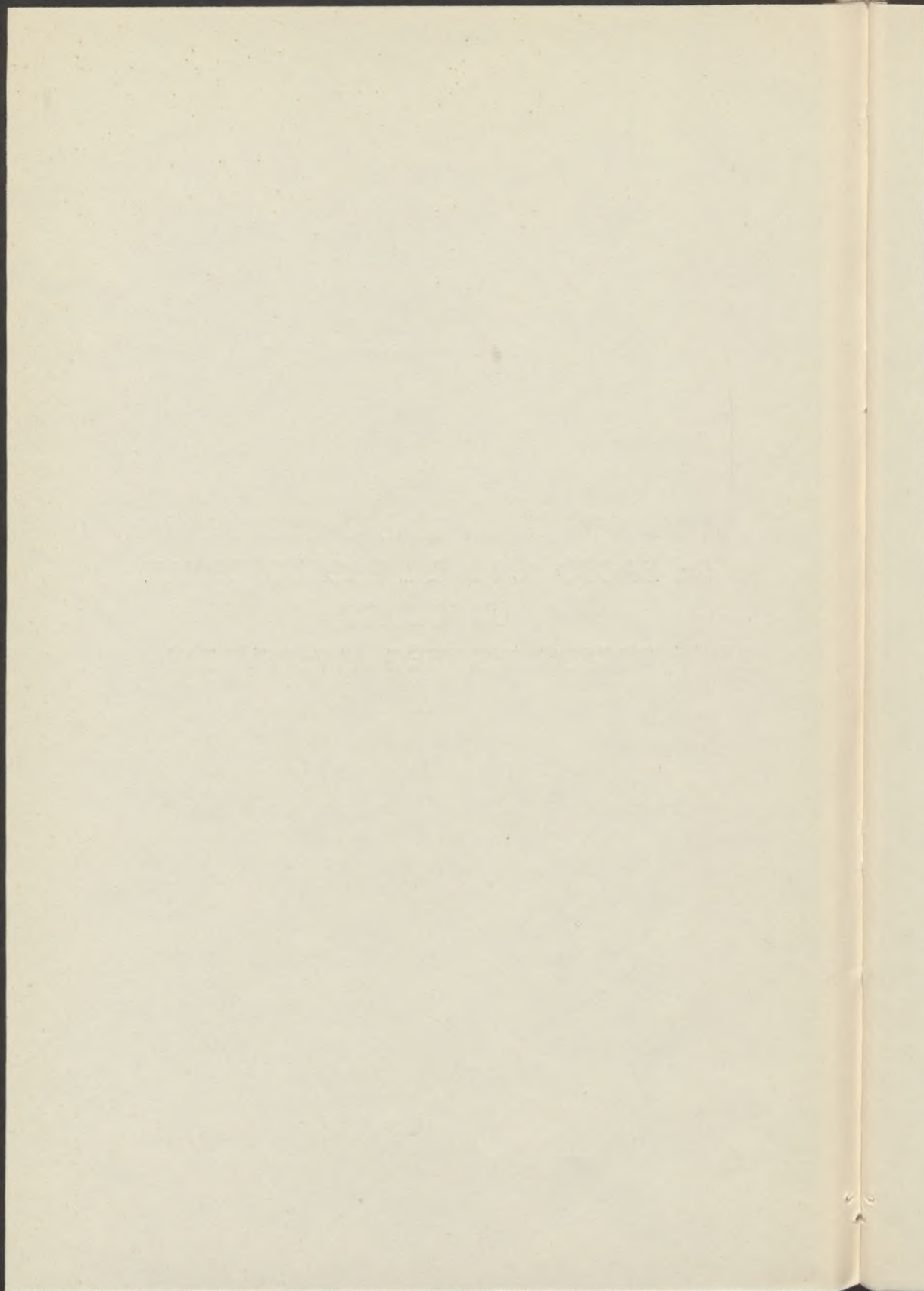
R
2

91255

R
1965

ORSZ. SZÉCHENYI-KÖNYVTÁR
Növekedéskönyv
1940. év 3904 sz.

AZ 1938/39-IKI TANÉV LELEPŐ RECTORÁNAK,
Dr. BACSÓ JENŐ E. I. PRORECTORNAK
ÜDVÖZLÉSE
A RECTORI TISZTSÉG ÁTVÉTELEKOR

Méltóságos Prorektor Úr!

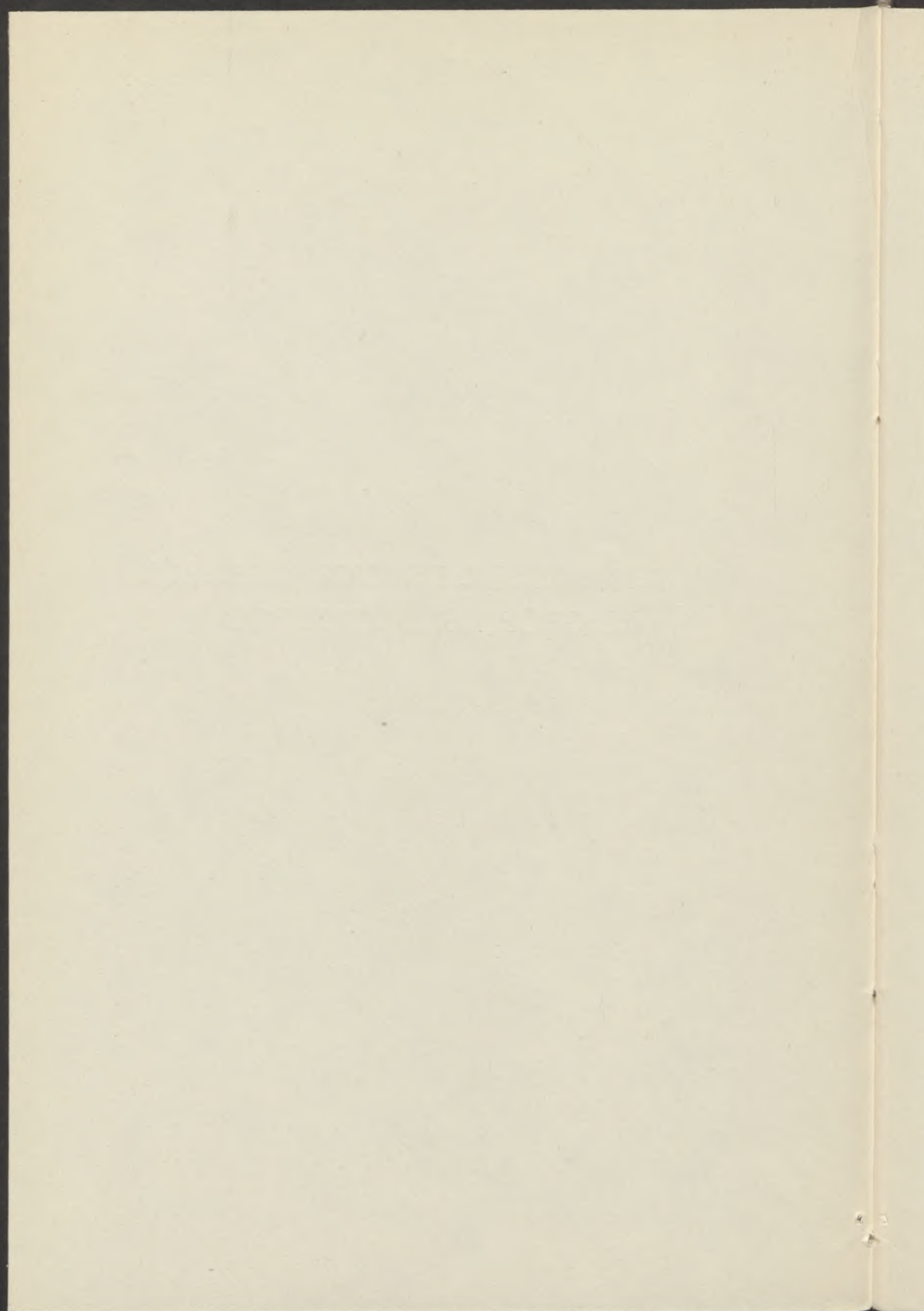
Öszintén megilletődve, hálás szívvel köszönöm Méltóságod üdvözlő szavait, amelyek kíséretében egyetemünk kormányzatát és a rectori tisztséget nekem átadta. Mélyen átérzem annak a felelősségnek súlyát, amelyet e percben vállaimra veszek, mert kétségtelenül nehéz, gondterhes esztendőnek nézünk elébe. A politikai égbolton mindenütt sötét felhők tornyosulnak. Háborús feszültséggel van tele az egész világ. Ágyúk dörögnek, harci kocsik dübörögnek körülöttünk és a harctérre át nem változott földeken is a békés őszi szántást végző munkáskezek felett bombavetőgépek repkednek. S ha mi, hála kormányunk bölcsességének, a határainkon túl folyó háborúban közvetlenül érdekelve nem is vagyunk, ezek az események mégis csak bénítólag hatnak szellemi munkánkra és korlátozzák az ahhoz szükséges anyagi eszközöket is.

A debreceni egyetem tanári karán mindazonáltal kishitűség nem vett erőt a multban és nem lesz úrrá a jövőben sem. A többszáz éves szellem, amely a Kollégium hagyományaiból táplálkozik és amelynek ápolását Egyetemünk tanári kara mindenkor egyik főfeladatának tekinti, útmutatással fog szolgálni nekünk, hogy miképen lehet együttes erővel, még sokkal nehezebb viszonyok között is, egy intézmény tudományos, hazafias, nemzetépítő munkáját biztosítani. A nehézségektől, a várható akadályoktól nem fogunk visszariadni már csak azért sem, mert hiszen az eredmény mindig az ezekkel vívott küzdelmekből születik meg és ha nem volnának nehézségek, nem lenne eredmény, siker sem.

Tanácsommal egyetemben bízunk abban, hogy e nehézségeket le fogjuk győzni és Méltóságodnak, a lelépő dékánok-

nak, tanártársainknak bölcs tapasztalatai ezen munkánkat meg fogja könnyíteni. Bízom abban is, hogy amikor elkövetkezik majd az újabb őrsváltás napja és a mai napon hivatalba lépő Tanács megbízatása lejár, egy dolgozós év munkásságával gazdagabban, de ugyanolyan csorbítatlan szellemmel fogjuk átadhatni Egyetemünket utódainknak, mint amilyenvel azt Méltóságodtól Isten segítségének reményében ezennel átveszem.

MEGEMLÉKEZÉS I. FERENCZ JÓZSEFRŐL
ÉS GRÓF TISZA ISTVÁNROL

Tekintetes Egyetemi Közgyűlés !

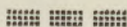
Egyetemünk egy régebbi tanácsi határozata kötelességévé teszi a mindenkori rectornak, hogy amikor a tanévnyitó közgyűlésen tisztségét átveszi, legelőször is arról a két kiváló személyiségről emlékezzen meg, akiknek egyetemünk megalapításában, létesítésében oroszlánrészük volt. Ezen immár hagyományos kötelességemnek kívánok eleget tenni akkor, amikor mindenekelőtt boldogult emlékü uralkodónknak, I. Ferencz József apostoli királyunknak emlékét idézem fel, mert az ő nemes és bölcs elhatározásának köszönhetjük egyetemünket.

I. Ferencz József ! A történelmi eseményeknek és a színpompás emlékképeknek milyen változatossága elevenedik fel bennem, amikor ezt a nevet hallom ! A szabadságharcnak, annak a 13 izzó magyar hazafinak emléke, akik pontosan 90 évvel ezelőtt a mai napot már a siralomházban töltötték, a 67-es kiegészítés, a koronázási ünnepély, a boldog békeidők, majd a világháborút megelőző történések, — ezek valamenynyien olyan örökké emlékezetes események voltak, amelyek mind az ő uralkodásának idejére estek. A Végzet nehéz sorsot juttatott neki osztályrészül. A monarchia széthúzó erőinek egyesítése, népei kulturális és gazdasági érdekeinek fejlesztése és összhangba hozása nem volt könnyű feladat. De ő a boldog békeidők, — ma már messze mult, — bölcs uralkodója, isteni rendeltetésébe vetett hittel, hosszú életének utolsó percéig, fáradhatatlanul munkálkodott népének boldogulásán. A sorsnak válogatottan kegyetlen csapásai, amelyekből egy is sok lett volna egy emberi életre, ha mély barázdákat szántottak is homlokán, őt sem mint uralkodót, sem mint embert megtörni nem tudták. Kötelességét rendületlenül továbbra is telje-

sította, mindenütt az igazságot kereste, megközelíthetetlen volt és ha valahol megjelent, fényt és pompát árasztott maga körül. Emberi életébe a külvilág betekinteni nemigen tudott, emberi jellemvonásait sem ismerhette meg. De hogy alaptermészete a jóság volt, bizonyítják azon szavai, amelyekkel a világháborút megelőzőleg népéhez fordult, hogy megmagyarázza annak, miért kénytelen azt háborúba vinni. „Mindent megfontoltam, mindent meggondoltam“ — ezek a szavak még ma is fülünkben csengenek. Nem rajta mulott, hogy a világháborút nem sikerült elkerülni, mert engedékenységeben elment addig a határig, ameddig azt a monarchia becsülete megengedte.

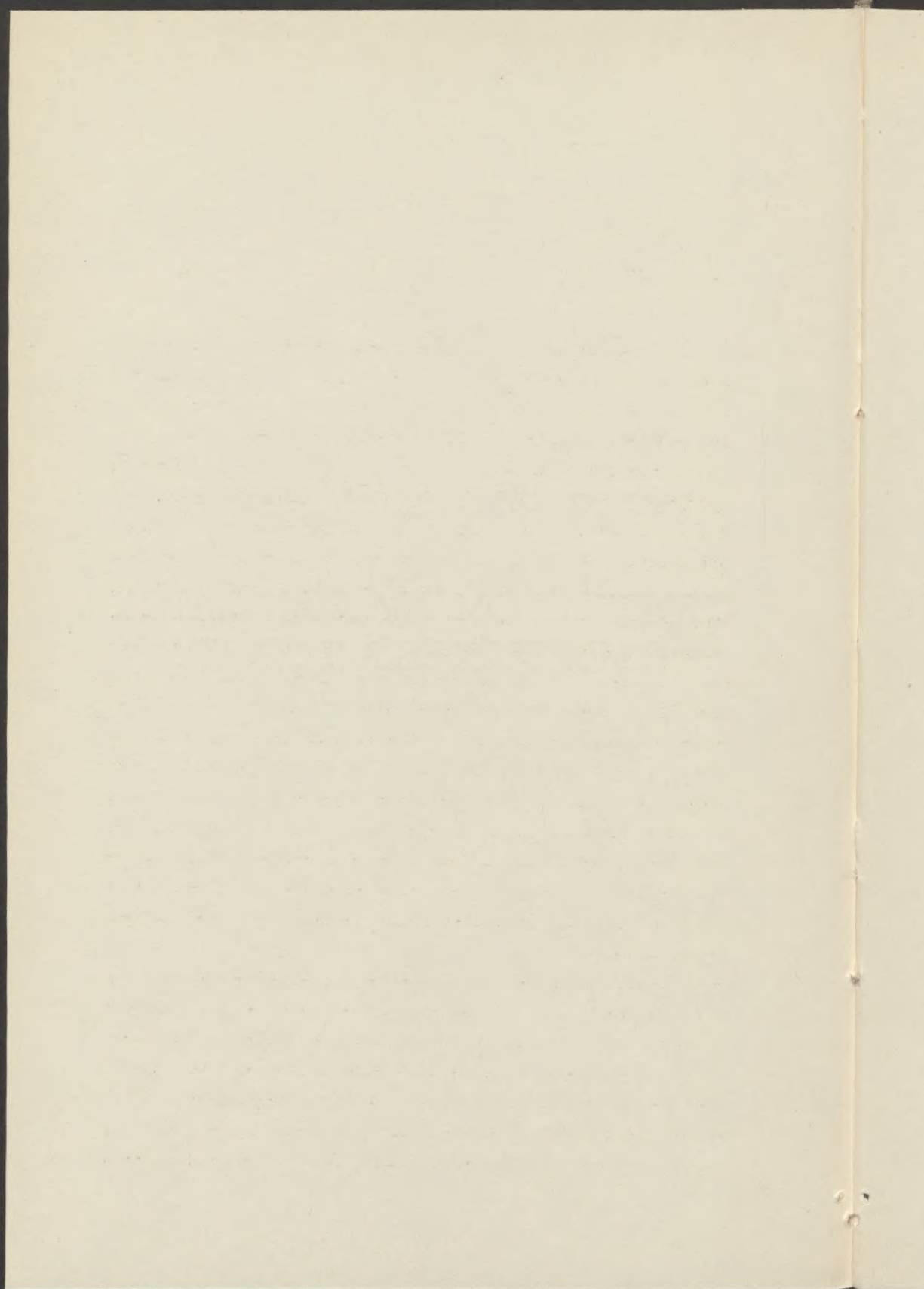
Történelmi alakját megfesteni azonban nem az én feladatom. Ez majd a jövő történetírójának kötelessége lesz. A magam részéről az elmondottakkal csupán az igaz kegyeletnek egy újabb virágszálát akartam hálás megemlékezésünknek abba a koszorújába fűzni, amellyel egyetemünk I. Ferencz József iránti háláját évről-évre leróni kívánja.

Egyetemünk másik alapítója, jótevője Tisza István volt. Az ő gigantikus alakját, heroikus küzdelmeit a magyar közéletben, felesleges részletesebben elemezni, a legigazabb magyarhoz illő hősi vértanu sorsát e falak között méltatnom. Egyetemünk Tisza István nevét viseli. Ez elkötelezi egyetemünket arra, hogy minden megmozdulása, szellemi kinyilatkoztatása, tudományos munkássága a nagy névadó, izzig-vérig magyar, férfias, következetes, tiszta és nemes lelkét tükröztesse vissza, s azzal töltse be egyetemünk légkörét. Tisza István szellemének kívánok áldozni rectori székfoglaló értekezésemmel is.

RECTORI SZÉKFOGLALÓ ÉRTEKEZÉS:

ORVOSTUDOMÁNYI IRÁNYZATOK
A MULTBAN ÉS A JELENBEN

Mélyen tisztelt Kölgyeim és Uraim!

A tudományok fenkölt világában az egyes szaktudományok nincsenek élesen elhatárolva, hanem állandó mozgásban, időnkint egymáshoz kapcsolódva, a külvilágtól sokszor elrejtve élik a maguk különleges életüket. Belső forrongások, külső tényezők hatására időnkint hol az egyik, hol a másik tudomány indul rohamosabb fejlődésnek és igyekszik az irányában támasztott korszerű kívánalmakat kielégíteni. A tudományoknak ezen állandó hullámzása, forrongása következtében, az egyes szaktudományok bizonyos fejlődési korszakokban, különböző jelentőséget nyernek és ezen folytonos mozgás minduntalan megváltoztatja az egyes tudományok közötti érintkezési felületeket is. Hol szorosabban kapcsolódik kettő egymáshoz, hol jobban eltávolodnak egymástól, aszerint, hogy művelésük milyen intenzitással történik és a kutató munka milyen jelentős eredményeket tud felmutatni. A tudományok művelése közben ezeknek az érintkezési felületeknek igen fontos szerepük van, mert ezek új elgondolásoknak, új kutatási irányoknak vethetik meg alapját s végeredményben ezek vannak elsősorban hivatva arra, hogy közelebb vigyenek bennünket minden tudományos kutatás végső céljához: az örök igazság megismeréséhez.

Fellette érdekesek azok a tudományos kapcsolatok, amelyek a történelmi idők folyamán az orvosi gondolkozást időnkint megváltoztatták s ezáltal újabb és újabb felfedezéseknek kiindulási pontjaivá lettek. Egyetlen egy tudományt sem befolyásoltak annyira más szakmák tudományos megállapításai, mint éppen ezt a tudományt, s ennek az a magyarázata, hogy az orvostudomány tulajdonképpen két részre tagozódik. Egyik

része a betegségek megelőzéséből és gyógyításából, szóval a tudomány gyakorlati alkalmazásából áll, míg a másik része azon ismeretek megszerzéséből, amelyek e gyógyítást lehetővé teszik, azaz az orvostudomány alapvető tanításait foglalják magukban. Ez a kettétagozottság elméleti és gyakorlati tudományra adja tehát a magyarázatát annak, hogy az orvostudománynak önmagában is nagy és egyre növekvő érintkezési felülete mind gyakrabban került kapcsolatba más tudományokkal, s ez a körülmény fejlődésének további irányát minden esetben befolyásolta.

A gyógyítás, a betegség mibenlétének magyarázata, már az ó-korban is szoros kapcsolatban állott azokkal a felfogásokkal, amelyeket egyes kiváló bölcselek az anyag lényegéről, a természeti erőkről, az elemekről, az életről, a betegségekről hirdettek. Amikor *Empedokles*, *Parmenides* tanítványa kb. 490 évvel Krisztus születése előtt azt hirdette, hogy a „materia” négy minőségileg különböző alapanyagból, a tűzből, vízből, földből és levegőből áll és az életjelenségeket ezek keveredéséből magyarázta, tulajdonképpen egy kémiai gondolkodásnak vetette meg alapját. Valamivel fiatalabb kortársa, *Demokritos* s vele egyidejűleg *Leukippos* atomelméletükkel, mely az ókori természettudomány legfejlettebb alakját képviselte, viszont a fizikai gondolkodást alapozták meg. A „materia” atomokból, szabadszemmel észre nem vehető apró osztatlan részecskékből áll, melyek csupán nagyság tekintetében különböznek egymástól. A lélek atomjai a legkisebbek és legmozgékonyabbak, kerekék és símák, éppen olyanok mint a tűz atomjai, mert hiszen csupán a lélekből fakadó élet az, amely a testet átmelegíteni, annak életet adni képes. *Aristoteles* fizikája az atomok céltudatos mozgását hirdeti s amíg az előbbi mint corpuscularis elmélet quantitatív gondolkozás szülöttje, addig *Aristotelesé* már vitalisticus irányban tájékozódik.

Mindkét világszemlélet az ókor orvostudományát jelentősen befolyásolta, mégpedig nemcsak a betegségek mibenlétéről való felfogást irányította, hanem azok kezelését is. A quantita-

tív mechanisticus szemlélet legnevesebb orvosképviselője *Erasistratos* volt, aki a gyulladást, a vérbőséget, a horror vacui-t, a vér és a pneumamozgások megzavart mechanismusával magyarázta. *Hippokrates* orvostudományában, Krisztus születése előtt 400 évvel, a kémiai, humoralis gondolkodás lép előtérbe. Az élő szervezetben négyféle folyadékot, sárga és fekete epét, nyirkot és vért tételez fel s ezek kóros keveredésével magyarázza a betegségek keletkezését. *Demokritos* atomelmélete viszont annak a methodikus orvosi iskolának vetette meg alapját, amelynek főerőssége, az ókornak egy ugyancsak nagynevű orvosa, *Asclepiades* volt. Ebben az iskolában, mely Krisztus születése táján Rómában virágzott legjobban, érte el a mechanisticus gondolkodás tetőfokát. A kvalitatív humoralis tannak, mely annak köszönhetette létét, hogy *Platon Empedokles* elemekről szóló tanát leginkább az orvosi tapasztalatokban látta beigazolva, főszószólója viszont *Galenus*, az ókornak *Hippokrates* mellett legnagyobb orvosa volt.

A renaissance kezdetével a természettudományi világnézet mindjobban megingott, a platói és aristotelesi gondolatok eltávolodtak egymástól. Lassankint a transcendentális és metafizikai fogalmak a materia constitutiojának köréből kiváltak. *Demokritos* atomelmélete újra éledt és tulajdonképpen a fizikai gondolkodás ezen megerősödésének köszönhetette az orvostudomány a vérkeringés felfedezését is, amely *Harvey* nevéhez fűződik, újabb bizonyítékaul annak, hogy az orvosi gondolkodást a XVII. században is a kémia, filozofia és elsősorban a fizika uralták.

A kultúra előtti időktől és a mágusok korától eltekintve, a későbbi évszázadok folyamán elsősorban a keresztény vallásos világszemlélet volt az orvoslásra mély befolyással. A kereszténység *Krisztus* tanításaihoz híven mindenkor legfontosabb kötelességének tartotta, hogy a betegeken segítsen. Amíg az ókor az orvosoknak megtiltotta, hogy gyógyíthatatlan betegeket kezeljenek, — sőt ezeket kiközösítették maguk közül, — addig a kereszténység még a pestises, leprás betegek gyógyítá-

sát is az orvosok erkölcsi kötelességévé tette. Emellett a mély-séges vallásos hit, mely legelsősorban *Krisztusnak*, minden idők legnagyobb orvosának és tanítása hirdetőinek csodatételeiből táplálkozott, — a gyógyulásnak bűnbocsánati jellege, — nemcsak az orvosi etikát emelte magas fokra, hanem még gyógyíthatatlannak vélt betegségeket is meg tudott gyógyítani. Az evangéliumok megemlékeznek arról is, hogy *Krisztus*, a testnek és léleknek egyaránt orvosa, a hozzá segítségért fordulóktól egyedül azt kívánta meg, hogy szilárdan és minden feltétel nélkül higgyenek abban, hogy egészségüket általa vissza fogják szerezni s tulajdonképpen ezzel a meggyőződéses hitnek, mint gyógyító tényezőnek, fontos szerepére mutatott rá.

A keresztény vallás elterjedésével a gyógyítás mindinkább a papok kezébe került, vagy pedig az orvosi rend leghíresebb képviselői olyan neves orvosok voltak, akiket mély vallásosság hatott át. Gyógyító eljárásaik és gyógyszereik nagyjából az előbbi korszakokból származtak, de emellett a gyógyítás terén nagy szerepet játszott az imádság, az exorcismus is, s kétségtelen, — ezt tagadni nem lehet, — ebből a korból maradtak reánk vissza a legnagyobb számmal olyan feljegyzések, amelyek csodálatos gyógyulásokról számolnak be. Ezeket a gyógyulásokat, tekintettel az orvoslás azon korbeli fejletlenségére, kétségkívül suggestioval, a mindenható hatalomba vetett hitnek és ennek biztosan gyógyító erejének hirdetésével érték el.

A továbbiakban a filozófiai világszemléletek és azok számos válfaja közül *Leibniz*, valamint *Kant* elmélete voltak az orvostudomány fejlődésére különös hatással és ez a hatás a XVIII. században érvényesült a legerősebben. *Leibniz* monaszokról szóló elméletére, mely a testnek lélekszerű voltát s a legkisebb valóságreszecskek, a lelki természetű, egységes, élő lelkek harmoniáját hirdette, építette fel *Hoffmann* tanítását, amely a szervezet legelemibb részeinek, a rostoknak, céltudatos együttmozgását annak a fluidumnak, aethernek tudta be, amely az egész világuert kitölti, önálló mozgási képességgel ren-

delkezik és a levegővel kerül az emberi szervezetbe. *Kant* kritikai filozófiája viszont azáltal, hogy a tapasztalati elvek figyelembevételének szükségességét hangoztatta, az orvostudománnyal kutatási módszereinek határait ismertette meg és egyidejűleg a fizika és a metafizika közötti lényeges különbségre is felhívta a figyelmet.

Az orvostudomány ezen fejlődési irányzatai ismeretének az orvos szempontjából igen nagy jelentősége van. Ezek az ismeretek egyrészt látókörét bővítik, aminek következtében, a betegségekkel kapcsolatos eseményeket sokkal magasabb, átfogóbb szempontból képes megítélni, másrészt megismerteti az orvosokkal azokat az évszázados, esetleg évezredes tapasztalatokon nyugvó, hatásos népies gyógyszereket is, amelyeket egyébként a feledés homálya borítana. Ezek között pedig sok olyan gyógykezelési eljárás és gyógyszer foglal helyet, amelyeket elfelejtve újabban újból felfedeztek és más köntösbe öltöztetve ajánlottak vagy hoztak forgalomba. A kokaint, a chinint már a primitív népek is ismerték és ennek ellenére a hivatalos orvostudomány a kokain érzéstelenítő hatásáról csupán 1884-ben *Koller* felfedezése révén szerzett tudomást. Hogy a levágott állatok mellékveséjének vérzéscsillapító hatása van, ezt is már régen tudták és alkalmazták anélkül, hogy hatóanyagát, az adrenalint ismerték volna. A sebkezelés terén az utóbbi években ugyancsak olyan felfedezés látott napvilágot, mely szintén nem tekinthető újkeletűnek, mert az már a középkorban is ismeretes volt. 1913-ban, a balkán háborúban, a harctéri sebesültek sérüléseinek átkötése néha húzamosabb ideig nem volt lehetséges és ezért megtörtént, hogy a kötésbe légyálcák kerültek és ezek a sebre rakódtak rá. A sebészek legnagyobb meglepetésükre azt észlelték, hogy ezek a sebgyógyulást nemhogy késleltették volna, hanem egyenesen siettetették, mert a beteg szövetrészeket a seb felületéről eltávolították. Később ezt a megfigyelést főleg amerikai szerzők karolták fel és kísérleteket végezve, ezek alapján a fertőzött, gyógyulási hajlamot nemigen mutató sebekre bizonyos fajta

légyálcák helyezését ajánlották. Mint egészen új felfedezésről számoltak be, holott *Larrey*, I. Napoleon neves tábori sebésze, már annakidején megállapította, hogy a légyálcák a háborús sebekre károsodást nem jelentenek. A *Sauerbruch—Hermansdorfer*-féle étrendnek, amelyet újabban gümőkóros betegségek egyes megjelenési alakjainak gyógyítására ajánlanak, a legelső kísérleteit szintén megtaláljuk már a középkorban. A rákos betegségek gyógyítását célzó azon étrendi szabályok, amelyeket *Kretz* néhány év előtt „Rákellenes diéta” című könyvében foglalt össze, ugyancsak nem tekinthetők új felfedezésnek, mert hasonló étrendi előírásokról már *Hippokrates* munkáiban is olvashatunk. *Hippokrates* rákban szenvedő betegeknek csupán bizonyos ételek fogyasztását engedte meg. Ezek között szerepeltek a tejtermékek, a fehér húsok és érdekes, hogy a tengeri halak közül azok, amelyek sziklák alatt tanyáznak. Azok az ismereteink sem újkeletűek, hogy bizonyos gyógynövények hatása nagymértékben attól függ, hogy az évnnek milyen szakában és a napnak melyik órájában gyűjtötték azokat.

Mindezek a példák már egymagukban is kellőképpen bizonyítják, hogy az ősrégi gyógyítás, mely igaz, hogy az ókorban mágikus erők, földi és túlvilági szellemek segítségét is igénybe vette, sok értékes adatot tartalmaz és hogy sok olyan ősrégi gyógyszerünk van ma is használatban, amelyek a régiektől csupán abban különböznek, hogy gyógyító értéküket, hatásuknak kísérleti vizsgálatokkal megalapozott pontos ismerete növeli.

A különböző világszemléletek közül az orvostudományra a legnagyobb befolyást kétségtelenül, a hatását még ma is éreztető természettudományi gondolkozás, az a materialista felfogás gyakorolta, mely a világ anyagi mivoltát hirdette, minden jelenséget az anyag elvéből igyekezett magyarázni, tagadta Isten létét, különálló lélek létezését és minden lelki jelenséget az agyvelő működéséből származtatott. Ez az irányzat, amely tulajdonképpen a természet-filozofiai túlzások ellen-

hatásaképen keletkezett, még a közelmúltban is uralkodó eszméje volt az orvostudománynak. Az orvostudományt a természettudományok közé sorolták, orvos csak természettudományi alapon állhatott és abban a pillanatban, amikor nem egyedül a kémia és fizika törvényei szerint gondolkozott, már olyan orvosszámba ment, aki a kor szellemét nem érti meg. Ez a kizárólag az anyag elvén álló, theologiai és általában spiritualisticus gondolkodást tagadó világnézet az orvostudományt a gyakorlat rovására kísérleti alapokra fektette, az orvostudomány egyes szakmáinak túlságos különválását idézte elő és azáltal, hogy az elméleti orvostudományokat a gyógyító orvosi tevékenységtől élesen különválasztotta, megbontotta a kutató és gyógyító orvosoknak eddigelé egységes sorait.

Ez a materialisticus felfogás az orvostudományban már korán éreztette káros hatását s rövidesen orvosi reformmozgalmaknak is megvetette alapját. Különösen a fiatal orvosok érezték azt a ferde helyzetet, amelybe akkor jutottak, amikor az életbe kikerültek. Felfogásukat híven tükröztetik vissza *Graevellnek* szavai 1849-ből: „az orvostanhallgató az élettani hipotézisek, a kémiai-górcsővi analízisek, kórbontani és anatómiai dogmák, diagnosztikai ravaszságok tömegével kerül ki a gyakorlatba s ezekkel nem tudván mit kezdeni, fogalomzavarba oltott kezelését a beteg sínyle meg“. Majd más helyen így folytatja: „A tisztán tudományos kutatásokat végző orvosok, mint tanítómesterek, éppen ezért kártékony hatással vannak az orvosképzésre, átkai az orvostudománynak, mert résztudományuk iránt elfogultak, olyan dolgokra fektetnek súlyt, amelyek a gyakorlat számára értéktelenek, viszont nem tanítanak olyan ismereteket, amelyeknek az orvos a gyakorlatban hasznát tudná venni.“

Bár az tagadhatatlan, hogy az orvostudomány e kísérleti korszaknak sok fontos felfedezést köszönhet, mindazonáltal *Graevell* szavai sok tekintetben még ma is helytállók és megcsízlelendők, mert az orvostudományban a túlságos specializálódás ma is fennáll s az elméleti és gyakorlati szakmák

többé-kevésbé ma is elkülönülve állanak egymástól. Az elméleti kutatásoknak laboratoriumi és állatkísérleteken alapuló eredményei nincsenek kellő összhangban az emberi szervezeten szerzett tapasztalatokkal s végeredményben mindennek a beteg szenved kárát. Néha olymértékben, hogy véleményem szerint ez a mai helyzet nem is tartható fenn véglegesen, hanem nekünk a jövőben a gyakorlati igényeknek inkább megfelelni tudó, egységesebb orvosi kiképzésre kell törekednünk.

Hogy a mindent a kémia és a fizika törvényével magyarázni akaró, mindent az anyagra és az ezzel elválaszthatatlanul összekapcsolt erőre visszavezető materialista gondolkodás milyen mély gyökereket vert az orvostudományban, annak jellemzésére felemlíthetem, hogy amikor 1864-ben Hyrtl, a bécsi egyetem magyar származású világhírű anatomusa, rektori székfoglaló beszédében a materialista gondolkodás ellen kikelt s annak vallási és erkölcsellenes, forradalmi-politikai kinövéseit ostromozta, ez a napi sajtó részéről olyan felzúdulást váltott ki, mely még az ő személyét sem kímélte meg. Abban az időben ugyanis azt az orvost, aki nem volt híve a rideg materialisticus gondolkodásnak, a kuruzslókkal és szélhámosokkal egy csoportba sorolták, a szervezet lelki jelenségeivel pedig nem szívesen foglalkoztak, mert az egyet jelentett a tudományosan megalapozott orvosi gondolkozással való szakítással. Csupán lassankint tudott ebben a materialista gondolatvilágban utat törni magának egy olyan felfogás, amely szerint a szervezetben végbemenő morphologicus elváltozások mellett, az egyén életében, betegségek kifejlődésében, a lelki életnek, psychogen történéseknek is nagy szerepe van, sőt minden valószínűség szerint fontosabb, mint azoknak az alaki elváltozásoknak, amelyekre eddig oly nagy súlyt helyeztek. E megismeréssel, amely az orvostudomány fejlődése folyamán már a régebbi időkben is időnkint felszínre vetődött, de amelyet a materialista gondolkodás azután teljesen elhallgattatott, a lelki élet megnyilvánulásai a betegségek kórtanában mind nagyobb jelentőséghez jutottak. A tudományos kutatás ezeket a ténye-

zőket többé figyelmen kívül nem hagyhatta s hiába igyekeztek a materializmus hívei kézlegyintéssel és fölényeskedéssel a lelki élet kérdésének jelentőségét leszállítani s azt az orvosi kutatás napirendjéről levenni, hiába érveltek egyesek a sejt-tanelmélet megalapítójának, a nagy *Virchow*-nak azon állítólagos mondásával, hogy „sok holttestet boncoltam már, de a lélekkel még egyszer sem találkoztam“, — s hiába kísérlik meg újabban is egy neomaterializmus tanát megalapozni, mely az orvostól nagyobb szociális érzéket követel s amely az orvost politikai irányító szereppel is fel akarja ruházni: az emberek lelki világa, titkainak megismerése, az orvosi kutatás olyan fontos problémájává lett, amely nélkül az orvostudomány további fejlődése el sem képzelhető.

A materialisticus világszemlélet sokáig megdönthetetlennek hitt bástyáján az első rést az örökléstani kutatások ütötték. Az egyén öröklött tulajdonságainak, szervei öröklött alaki és működési sajátosságainak nemcsak elméleti, hanem gyakorlati jelentősége is lévén, örökléstani kutatásokkal az orvostudomány gyakorlati ágazatai is behatóan kezdtek foglalkozni. Titkos reményük az volt, — s ez később legalább részben valóra is vált, — hogy az örökléstani ismeretekkel nemcsak az egyes családokban halmozottan előforduló betegségeket tudjuk majd megelőzni, vagy legalább is azok megjelenését késleltetni, hanem, hogy ezek az ismeretek olyan esetekben is értékes adatok birtokába fognak juttatni bennünket, amikor egyébként a betegség felismerése, minden más diagnosztikai eljárásunk igénybevétele mellett is, nehézségbe ütközik.

Az örökléstani kutatások eszközei a családfa, származási tábla felállítása, a mérés és összehasonlítás. Ezek közül a családfa bizonyos öröklődő tényezőkről, egyéni sajátosságokról tájékoztat. A mérésekkel alaki tulajdonságokat, azok középértékeit, egyes fajok, néptörzsek jellegzetességeit határozhatjuk meg, míg az összehasonlítások az egyes szervek működésének tanulmányozására szolgálnak. Azok a kutatások, amelyek e vizsgálati eljárások segítségével már eddig is nagy számban

történtek, mindenekelőtt azt állapították meg, hogy mindenkinek külalakjában van valamilyen középértéktől eltérő nagyságbeli különbség és mindenkinek van olyan szerve, melynek működési zavara, veleszületett gyengesége sokáig rejtve maradhat, de alapjában véve mégis valamilyen későbbi megbetegedés csiráját hordja magában. Megállapították azt is, hogy olyan egyén, kinek minden szerve a legeszményibb nagyságú és a legtökéletesebben, a többi szervekkel a legharmonikusabban együttműködik, olyan szervezet, amely a legkülönbözőbb betegségekkel és külártalmakkal szemben védve van, ilyen tökéletes szervezetű egyén a világban nincsen. Miután pedig az örökléstani kutatások, hogy összehasonlításokat vegezhesse- nek, kénytelenek ilyen tökéletes szervezeteket feltételezni, teljesen közömbös, vajjon ezt az emberek között fel nem talál- ható, a földön nem létező eszményi szervezetet ideál vagy normál típusnak nevezzük-e, mint ahogy azt egyes kutatók tet- ték, avagy pedig túlvilági fogalommal ruházzuk-e fel, a vele- született szervi gyengeségeket pedig az öröklött bűnként fogjuk-e fel, — a további kutatások menetét ez nem befolyá- solja. Az örökléstani kutatások tehát rámutattak egy földön- túli ideál felvételének szükségességére és ezzel a vallási és ter- mészettudományi gondolkozást közelebb hozva egymáshoz, a sokáig pogányságával kérkedő orvostudományt is tulajdon- képen elvezették egy földöntúli legtökéletesebb létezőnek fogalmához.

Nem tartom véletlennek, hogy éppen az utolsó évtizedek- ben merült fel a lelki jelenségek orvosi kutatásának szüksé- gessége, s ezt azzal magyarázom, hogy a világháború alatt és után az emberek sokaságára szakadt nagy nyomorúság, a gaz- dasági leromlással járó elszegényedés, mindenkiben — így az orvosokban is — felkeltette a vágyat valami magasztosabb, szebb, nemesebb iránt, olyasvalami iránt, ami a küzdelmes élet napjaiban bennünket megnyugtadni képes. És ez nem lehet más, mint olyasvalami, ami minden anyagítól, az anyag dicsői- tésétől távol áll s egy magasabb ethikai felfogást feltételező

lélek fogalmát foglalja magában. Az sem véletlen, hogy ezzel a kérdéssel az orvosok közül napjainkban leginkább a sebészek foglalkoznak, miként azt *Perthesnek*, *Biernek*, *Lieknek*, *Webernek*, *Kreckenek*, *Schleichnek*, *Verebélynek* a természetről, lélekről, az orvosi hivatásról, Istenről, a halálról írt munkái is bizonyítják. A sebész ugyanis, amikor műtéteket végez, minden más gyógykezelésnél mélyrehatóbb elváltozásokat hoz létre a szervezetben. Annak egyensúlyi állapotát egyrészt azáltal bontja meg, hogy műtétével megzavarja a szervezet sejtjeinek harmonikus együttműködését, — amelyet a műtétet szükségessé tevő betegség is már károsan befolyásolt, — másrészt azáltal, hogy maga a műtét, az attól való félelem, a műtét veszélyességének tudata hatással van a betegek lelkivilágára is.

Minden betegség működési zavarokat, alaki elváltozásokat hoz létre az egyes szervekben. Ezen zavarok kiegyensúlyozására a szervezetben olyan elváltozások jönnek létre, amelyek annak felfokozott életműködésével járnak együtt, vagyis nagyobb feladatot rónak az egyes szervekre. Maga a műtét, a műtétet követő sebgyógyulás is, ugyancsak fokozottabb élet-tani követelményeket támaszt a szervezettel szemben és ezért a műtétet megelőzőleg a sebésznek számításokat kell végeznie, mérlegelés tárgyává kell tennie, vajjon a szervezet a reáráott nagyobb munkának meg tud-e majd felelni. Miután pedig vizsgálati eljárásaink nem olyan tökéletesek, hogy azok az élő szervezet tartalékerejéről, reparatív képességéről pontosabb felvilágosítást tudnának adni, ezeket a számításokat a sebész tulajdonképpen ismeretlen, vagy csak megközelítőleg ismert tényezőkkel végzi. Ez a körülmény magyarázza meg azt, hogy számításai nem minden esetben válnak be. Előfordul olykor, hogy téved és magasabbra becsülte a szervezet tartalékerejét, aminek következtében valamilyen váratlan szövödmény keresztülhúzhatja számításait, vagy pedig éppen ellenkezőleg meglepő gyógyulásokkal találkozik olyankor is, amikor szövödményes gyógyulásokra volt előkészülve, avagy attól félt, hogy a műtét kimenetele kétséges lehet.

Minden egyénnek betegsége esetében, de különösen akkor, amikor tudomására jut, hogy betegsége műtéti gyógyítást igényel, lelkivilága is megváltozik. Gondolatvilága beszűkül, annak középpontjába betegsége kerül és ez irányítja ettől kezdve minden gondolatát, cselekedetét. Társadalmi válaszfalak ledőlnek, a szegény embernek és a műveletlennek ugyanazok lesznek a panaszai és kívánságai mint a gazdagnak, vagy az előkelő társadalmi osztály tagjának. Megszűnik a hazugság köntösébe öltöztetett élet, helyét az életösztön sugalta őszinteség foglalja el. Mindezeknél fogva a sebész bárki másnál jobban beletekinthet a betegek lelkivilágába és megint azok a meglepő megfigyelések, amelyeket ilyenkor tehet, magyarázzák meg azt, hogy miért foglalkoznak elsősorban a sebészek a lelki élettel, annak különböző megnyilvánulásaival, a lelki tényezőkkel, annak betegségeket előidéző szerepével, végeredményben magával a lélekkel.

Amikor a sebész a lélekről beszél, természetesen ezalatt nem azt az örökéletű lelket érti, amelynek létezését mindig egyik vallás kivétel nélkül hirdeti, hanem azt az életerőt, vagy éltető erőt, amely a holt anyagot az élő szervezettől megkülönbözteti, azt a tényezőt, amely az élő sejtek működését, annak célszerűségét, tervszerűségét megmagyarázza, amely minden egyén cselekedeteit, gondolatait irányítja, azt a közelebbről meg nem határozható valamit, amely szervezetünk bonyolult sejthalmazának együttműködését biztosítja. Az évszázadok folyamán a lélek fogalmát más és más névvel jelölték meg, ennek lényegét más és másképen körvonalazták. *Stahl* animája, *Hoffmann* aetherje, vagy fluidumja, *Leibniz*nek monaszja, *Spinoza* psychofizikai parallelizmusa tulajdonképpen mind a lélek fogalmának egyes megjelölései, de ezekkel a bölcséleti meghatározásokkal a továbbiakban nem óhajtok foglalkozni, hanem a kérdést kizárólag mint orvos és mint sebész kívánom érinteni. Az orvos szempontjából a lélek kérdésével kapcsolatban mindenekelőtt az a fontos, hogy az az éltető, vagy életerő, amelyet a köznyelv léleknek nevez, mindenkinek leg-

egyenibb alkati sajátossága, azaz az egyén alkati sajátosságainak egyik tényezője. Ez annyit jelent, hogy a lelki tulajdonságok éppen úgy, mint az alkati sajátosságok túlnyomórészt öröklődnek, de emellett az élet folyamán bizonyos módosulásokat is szenvedhetünk. Ez utóbbiakat előidéző tényezők között a legnagyobb szerepet azok a lelki megrázkódtatások játsszák, amelyek az egyént az élet folyamán érik. Vannak azonban a léleknek élettani módosulásai is és ezzel magyarázható a fiatal kornak meg nem állapodott csapongó lelki élete, valamint az idősebb kornak kiegyensúlyozottabb, harmonikus, sok mindent elnézni és megbocsátani tudó lelki életre való törekvése is.

A sebész, ha munkája közben az élő szervezet rejtettebb titkainak fürkészésére is gondot fordít, a csodálatosabbnál csodálatosabb megfigyeléseket teheti, amelyek mind az emberi szervezetnek, ennek a tökéletes sejtállamnak, páratlan felépítését, célszerűségét, működésének tervszerűségét bizonyítják. Akár egy bonyolultabb képző műtétet végez, avagy egy csontot ültet át a sebész és annak további növekedését figyeli meg, akár a sebgyógyulást tanulmányozza, vagy pedig azt vizsgálja, hogy miképpen képesek egyes szervek megnagyobbodni, még a növekedési perioduson túl is, ha a szervezet egyensúlyi állapota, egészsége azt úgy kívánja, minden esetben olyan megfigyelések birtokába jut, amelyek méltán ébreszthetik fel benne azt a gondolatot, hogy a sejtek működését kell, hogy egy életerő szabályozza, amely a szervek működését is irányítja, úgy, miként azt a szervezet elszenvedett károsodása is leginkább megkívánja. Magyarázhatjuk ezeket a jelenségeket a szervezet regenerációs képességével vagy az egyes szervek fokozottabb élettani igénybevételével is, azonban ezek a magyarázatok a lényeg megismeréséhez közelebb épp oly kevésbé visznek bennünket.

Vannak betegségek, amelyekről vitán felül áll, hogy a lelki eseményekkel szoros kapcsolatban állanak. Ilyenek a szervi és sérülésszerű neurozisek, más szóval egyes szerveknek a lelki élet zavaraira keletkezett működési hibái. Ezek megdönthetetlen

bizonyítékai a lelki események és betegségek közötti szoros kapcsolatnak. Lelki megrázkódtatások néha minden sérülés vagy betegség nélkül is megzavarhatják az egyén ítélőképességét, miként annak egy tanulságos példáját a világháborúban láttam, amikor gránátrobbanás következtében fejsérülést elszenvedett sebesültet két bajtársa hordágyon, féltő gondossággal, nagy távolságra cipelt és nem ébredt tudatára annak, hogy sebesült bajtársuk a sérülés pillanatában meghalt, hiszen annak feje majdnem egészében hiányzott. Hasonló megfigyelések a világháborúban nem tartoztak a ritkaságok közé.

Bier a lélekről írt tanulmányában, filozofiáját a lélek ingerelhetőségére és céltudatos cselekvésére építi fel és ezeket tartja a lélek sarkalatos tulajdonságainak. A lélek fogalmát az éltető erővel azonosítja és kísérletek alapján tagadja, hogy a lélek székhelye az agyvelő volna, hanem azt a szervezet minden egyes sejtjébe helyezi. A magam részéről úgy vélem, hogy a léleknek, ennek a szellemi alkotásokat, gondolatvilágot egyaránt magába foglaló rejtélyes tényezőnek, van még egy másik jellemző tulajdonsága is, még pedig az, hogy hittel ruházza fel az egyént, képessé teszi az embert arra, hogy higgyen, — eszményekben, reményekben, szellemi alkotásokban, cselekedetei céltudatosságában, eredményességében egyaránt. Hittel telített léleknek, a hívő léleknek, orvosi, főképen sebészi szempontból fontos szerepe van. A mélységes hit megnyugtatólag hat az egyénre és a beteg szervezet lelki nyugalmát biztosítja, azt pedig a sebész sohasem nélkülözheti. Semmitől sem félünk jobban, mint az olyan betegen műtétet végezni, aki félelmében idegesen egyre hajtogatja, hogy a műtétet nem fogja kibírni, mert az idegrendszernek ez a felkorbácsolt állapota, már a műtétet megelőzőleg is, felfokozott munkára kényszeríti a szervezetet. Nem megérzésről van olyankor szó, amikor a műtét a betegnek adva igazat, tényleg nem jár a megfelelő eredményel, hanem a felizgatott lelkiállapotnak a szervezet működésére gyakorolt káros hatásáról, arról, amit *Bier* a lélek tévedésének nevezett el. Viszont a felgyógyulásában hívő beteg

hálás anyaga a sebészi ténykedésnek s ilyenkor a sebész néha valósággal meglepő gyógyulásokat észlelhet. Jól emlékszem még arra a betegemre, akin néhány év előtt súlyos műtétet végeztem és akinél ezt a műtétet feltűnően gyors, zavartalan, a műtét súlyosságával arányban egyáltalában nem álló gyógyulás követte. Amikor a beteg előtt e feletti csodálkozásomnak kifejezést adtam, tőle azt a meglepő választ kaptam, hogy meggyőződéses spiritizista lévén, a műtét előtt tanácsot kért szellemétől és mindenben annak utasításait követte. Ezért természetesen tartja, hogy gyógyulása a legsímábban ment végbe.

Nem vagyok a spiritizmus híve s távol áll tőlem, mintha a spiritizmusnak híveket akarnék toborozni, de mint sebész nem mehetek el szó nélkül az ilyen érdekes megfigyelések mellett, mert ezek azt bizonyítják, hogy a meggyőződéses hit azáltal, hogy a szervezet sejtjei működésének nyugalma biztosítja, a szervezetet nagyobb feladatok teljesítésére is képesé teszi. A sebész munkáját tehát a beteg lelki nyugalma, hívő lelke lényegesen megkönnyítheti és azt eredményesebbé teheti. Miként az előbbi példa is bizonyítja, a meggyőződéses hitre beállított lelki élet szempontjából a sebészre nézve nagyjából közömbös, hogy kinek, mi tudja hívő lelkét leginkább lekötni, fontos csak az, hogy ez a hit igazi, mélységes meggyőződésen alapuló hit legyen. Hihet valaki a legkülönbözőbb bölcséleti tantételekben, vagy akár hívő lelkének középpontjába állíthatja saját énjét is, de viszont az kétségtelen, hogy a legtökéletesebb felettünk álló legfelsőbb hatalomban, a legfenségesebb túlvilági életben, az Istenben való vallásos hit képes az emberek lelkére a legmélyebb hatást gyakorolni, s ezért ez a hit a sebész számára a legértékesebb. Ezzel szemben értéktelen a sebész számára az az akár vallásos hit is, amely csupán külsőségekben éli ki magát, vagy kizárólag annak üres hangoztatására szorítkozik, mert ez a szervezet működési nyugalma nem tudja biztosítani. Ezen a ponton találkoznak tehát egymással a lelki tényezőket kutató sebészek a lélek pásztoraival, a vallás tanítóival, akik a lélek örök életét hirdetik.

Ertekezésem megszabott keretén belül nem térhettem ki mindazon szaktudományok felsorolására, amelyekkel az elmúlt évszázadok folyamán az orvostudomány kapcsolatba került, hanem csupán a fontosabbakat és azokat is csak vázlatosan említhettem meg. A lelki tényezőknek, a léleknek orvosi vonatkozásaival hosszasan foglalkoztam, mert ez ma az orvostudománynak egyik fontos problémája. Lélekről van-e szó valóban, avagy helyesebb volna-e ezt az ismeretlen fogalmat másképpen megjelölni, ennek döntő fontossága nincsen, de erre a kérdésre ma még feleletet sem tuduk adni. Nem kíváncsi az sem, hogy ezt a kérdést kizárólag a materializmus, vitalizmus, vagy neovitalizmus szemszögéből kutassuk, mert a léleknek minden megkísérelt újabb bölcséleti körülírása kizárólag a fogalomzavart növelné. Akkor már sokkal helyesebb azoknak az álláspontja, akik ebbe a misztikus és csodálatos világba nem akarnak mélyebben behatolni és megelégedsznek *Goethe* szavaival, mondván: „a megfoghatatlant csendes áhítattal szemlélik”. Amit azonban a lelki életről már eddig is mondhatunk és amit az orvosi gyakorlat érdekében mondanunk is kell, az az, hogy a lelki élet megnyilvánulásai a legkülönbözőbb betegségek keletkezésében, lefolyásában és gyógyulásában sokkal fontosabb szerepet játszanak, mint ahogy ezt eddig hittük és miként azt a materializmus hívei hirdették. Ennek következtében a jövőben az orvosi tanításnak is behatóbban kell majd ezzel a kérdéssel foglalkoznia. Hangsúlyozottabban rá kell majd mutatnia, hogy minden betegségnek lelki oldala is van, melyet felismerni csakis az egyes kóresetekbe való elmélyedéssel lehet. Erre annál is inkább szükség van, mert egyedül ezzel tudjuk elejét venni annak, hogy a betegek kuruzslók kezeibe ne kerüljenek, akik — őszintén be kell vallanunk — a gyógyításhoz mitsem értenek, de művészei a lelki kezelésnek. Törvényes rendelkezésekkel ennek elejét venni soha sem fogjuk tudni, csakis olyan módon, ha az orvosokat reáneveljük arra, hogy a betegek lelkivilágával behatóbban foglalkozzanak, azaz, ha eleget teszünk már a *Corpus Hippocraticum*-ban fog-

lalt azon követelménynek, hogy „az orvostudományba több filozofiát, a filozofiába pedig több orvostudományt kell bevenni“.

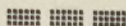
A lelki élet megnyilvánulásai, a szervezetnek ebből származó károsodásai bennünk orvosokban is gyakran lelki válságot idéznek elő. Izgalmakban bővelkedő, küzdelmes pályánkon gyakran állunk szemben váratlan helyzetekkel, meglepetésekkel, amelyek a mi lelki életünket is erősen igénybeveszik. A betegek mindenáron segíteni akarás hatalmas szellemi és fizikai munkát ró reánk, mely ha eredménnyel jár, lelki megnyugvást idéz elő bennünk, ellenben, ha az minden fáradozásunk, legjobb tudásunk mellett hiábavalónak bizonyul, ez erősen igénybeveszi lelki életünket és ilyenkor nem nélkülözhetjük lelki megnyugtatónkra egy hatalmunkon kívül álló életerőnek vagy léleknek felvételét, amely az emberek sorsát befolyásolja.

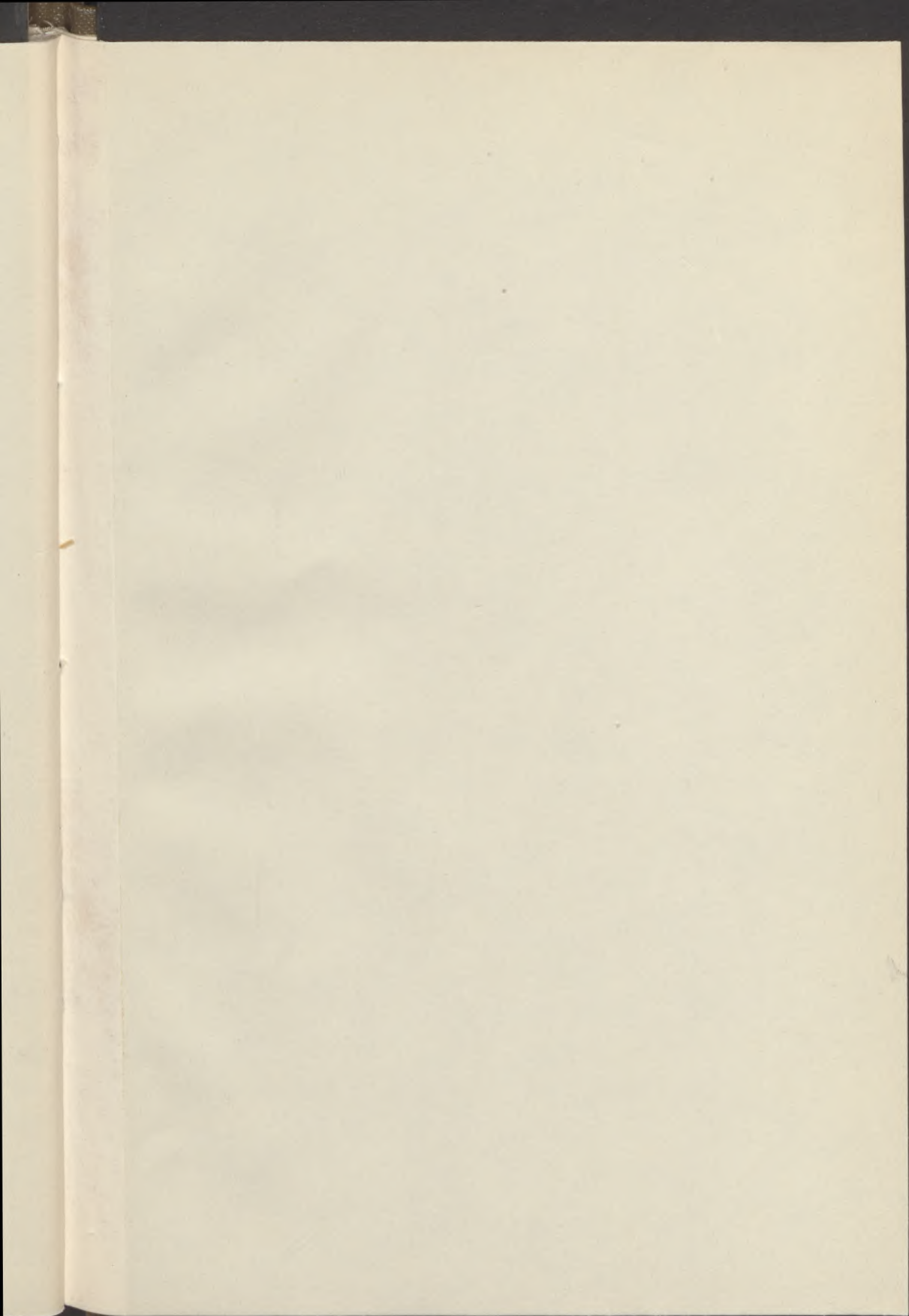
A lélek azonban nemcsak az egyes egyének, hanem az emberek nagy tömegének, egyes népeknek, nemzeteknek gondolatvilágát is uralni tudja. A mai világpolitikai helyzet, a készülődés az újabb világháborúra, nemzetek kiéheztetésére való törekvés, az emberek megzavart lelki egyensúlyára vezethető vissza. De mert hisszük, hogy van lelkünk, hisszük azt is, hogy ez nem fog örökké így tartani. Hiszük, hogy a józan belátás és igazságérzet előbb-utóbb úrrá lesz az embereken és hiszük, hogy ez meg fogja teremteni azt az igazságon nyugvó tartós békét is, amelyben a különböző nemzetek testvéri egyetértésben, a békés, kulturális építőmunkának fogják majd életüket szentelni, — Isten dicsőségére és hazájuk boldogulására.

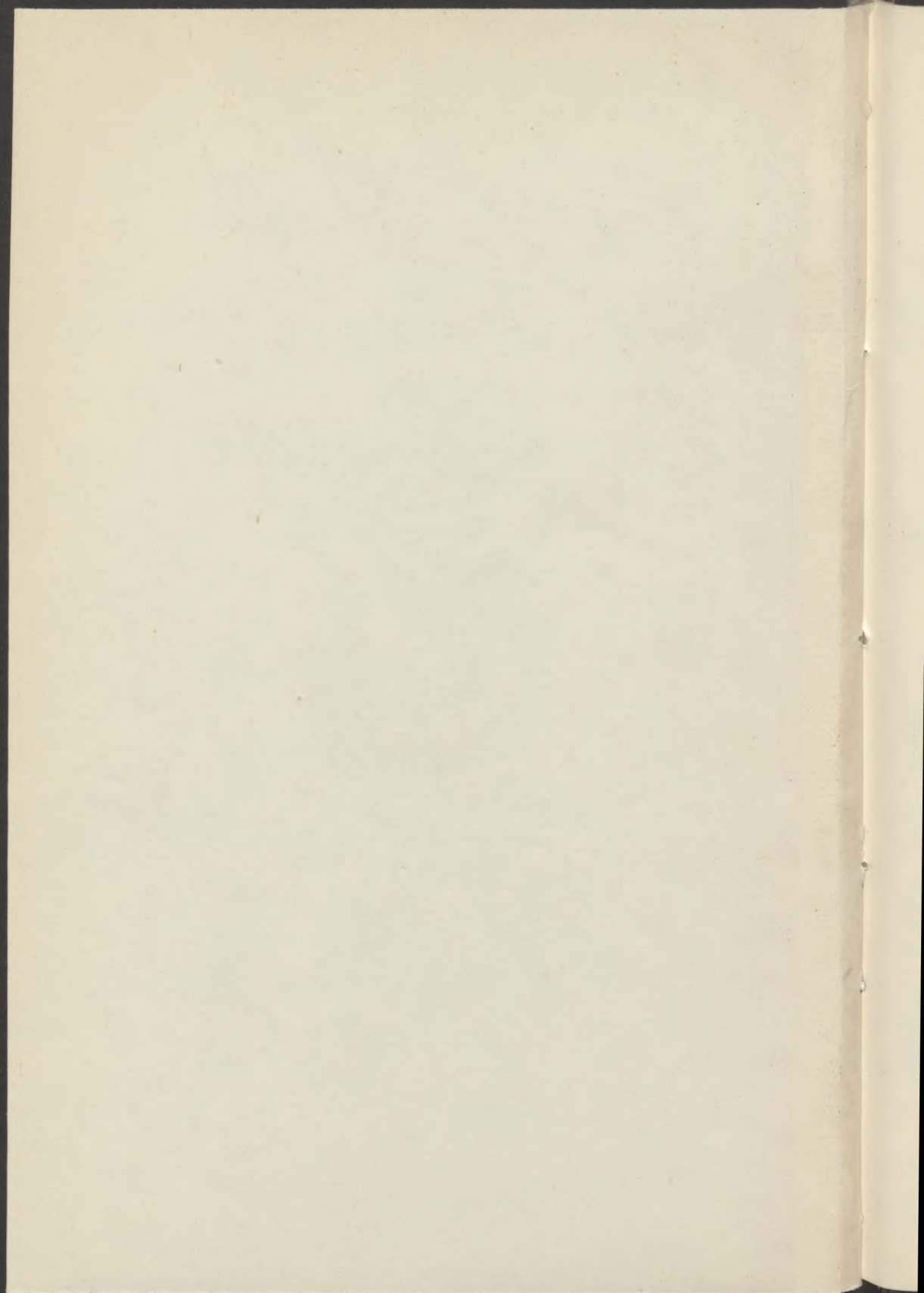

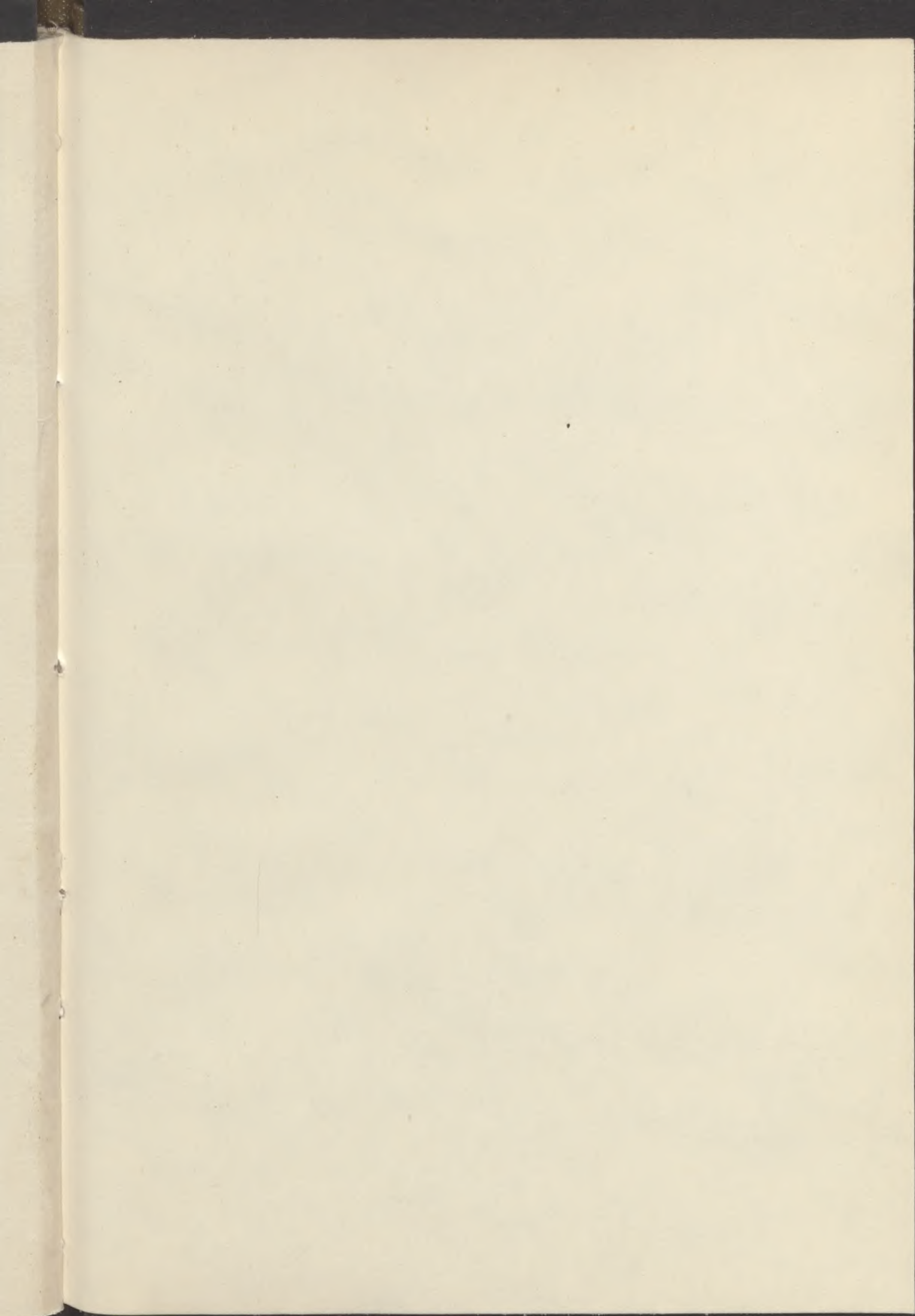
FELHASZNÁLT IRODALOM:

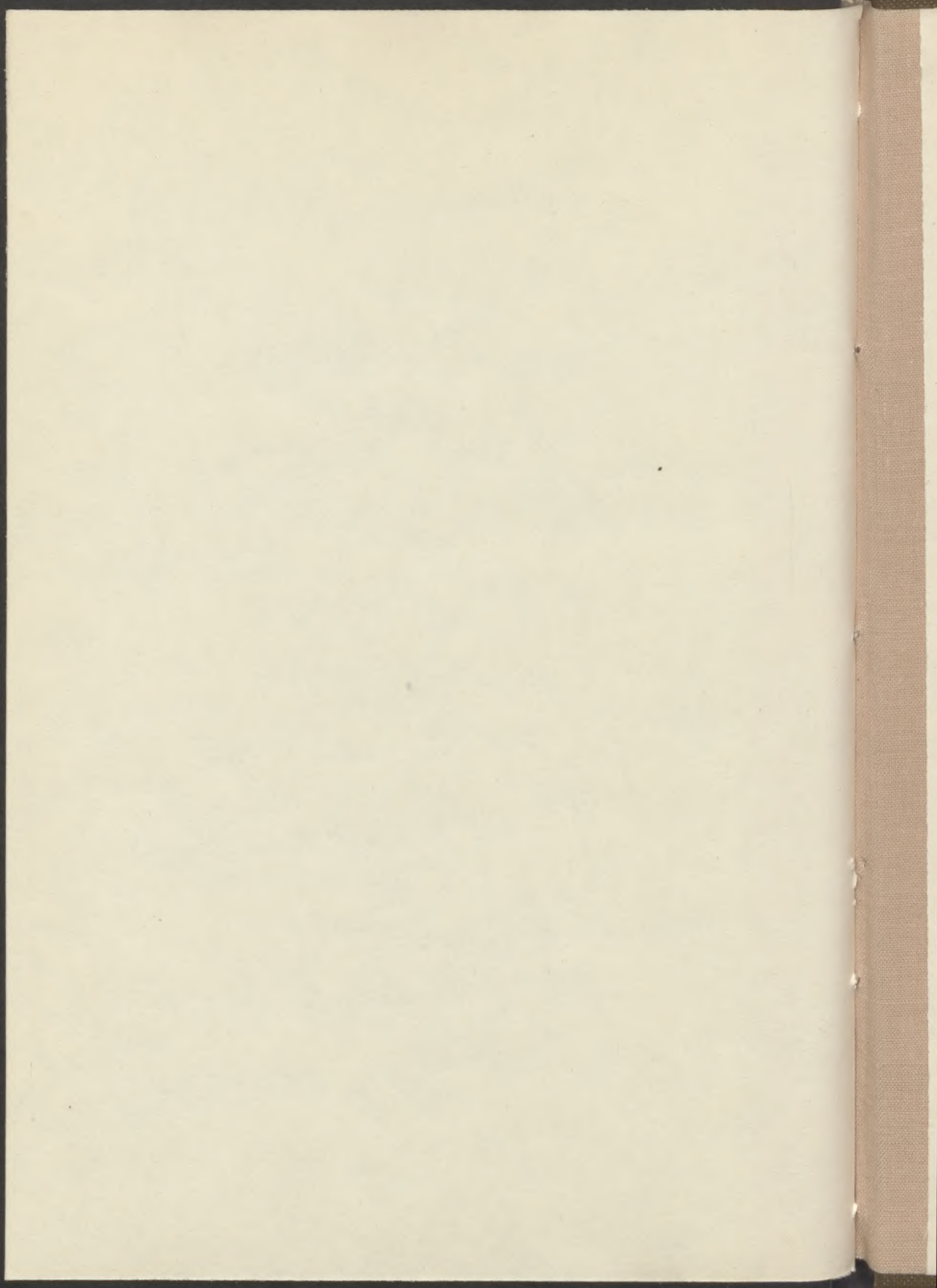
1. *Bier* : Die Seele.
2. *Wachsmuth* : Der Arzt in der Dichtung unserer Zeit.
3. *Lungwitz* : Die Entdeckung der Seele.
4. *Diepgen* : Das physikalische Denken in der Geschichte der Medizin.
5. *Diepgen* : Medizin und Kultur.
6. *Siebeck, Schultz-Hencke, Weizsäcker* : Über seelische Krankheitsentstehung.
7. *Berghoff* : Religion und Heilkunde im Wandel der Zeiten.
8. *Verebely* : Rektori székfoglaló.
9. *Aram* : Magie und Zauberei.
10. *Perthes* : Über den Tod.
11. *Krecke* : Vom Arzt und seinen Kranken.
12. *Liek* : Das Wunder in der Heilkunde.
13. *Liek* : Der Arzt und seine Sendung.
14. *Schleich* : Das Wunder der Seele.
15. *Weber* : Gedanken eines Arztes über Seele, Natur und Gott.

1975 DEC 17

